

Soğuk Savaş Dönemi Blok İçi Çatışma: Doğu ve Batı Bloku

Ahmet Karafil
Yıldırım Turan*

Öz: Bu çalışma, Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları içerisinde meydana gelen ittifak içi çatışmalarını, hegemon güçlerin bu çatışmalara yönelik yaklaşımlarını ve bu durumların ittifakların işleyişi üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, ikincil kaynaklara dayalı bir literatür analizi niteliği taşımakta olup tarihsel olaylar ve gelişmeler, büyük ölçüde akademik çalışmalar ve ikincil kaynaklar aracılığıyla ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, Doğu ve Batı bloklarının çatışma dinamiklerini ve bu dinamiklere yönelik hegemon güçlerin müdahalelerini bütüncül bir kıyas yoluyla değerlendirmektir. Bu bağlamda, her iki blok içindeki çatışma dinamiklerinin ittifakların uyumunu ve uzun vadeli istikrarını nasıl şekillendirdiği irdelenmektedir. Özellikle Doğu Bloku'nda Sovyetler Birliği'nin hegemonyasını koruma ve sürdürme stratejileri ile Batı Bloku'nda Amerika Birleşik Devletleri'nin ittifak içi uyum ve dayanışmayı tesis etme politikaları ele alınarak iki blok arasındaki farklılıklara ilişkin perspektif sunulacaktır. Bu çalışma, Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları içinde yaşanan ittifak içi çatışmaların, hegemon güçler tarafından nasıl yönetildiğini ve bu süreçlerin blokların bütünlüğüne, sürdürülebilirliğine ve uzun vadeli istikrarına nasıl etki ettiğini sorgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Batı Bloku, Doğu Bloku, İttifak, Çatışma

Abstract: This study examines the intra-alliance conflicts within the Eastern and Western Blocs during the Cold War, the hegemonic powers' approaches to these conflicts and the effects of these situations on the functioning of alliances. The research is a literature analysis based on secondary sources, and historical events and developments are examined primarily through academic studies and secondary materials. The study's main objective is to evaluate the conflict dynamics of the Eastern and Western Blocs and the interventions of the hegemonic powers in these dynamics through a holistic comparison. In this context, it is analysed how the conflict dynamics within both blocs shape alliances' cohesion and long-term stability. In particular, the strategies of the Soviet Union in the Eastern Bloc to preserve and maintain its hegemony and the policies of the United States in the Western Bloc to establish intra-alliance cohesion and solidarity will be analysed to provide a perspective on the differences between the two blocs. This study examines how intra-alliance conflicts within the Eastern and Western blocs during the Cold War were managed by the hegemonic powers and how these processes affected the cohesion, sustainability and long-term stability of the blocs.

Keywords: Cold War, Western Bloc, Eastern Bloc, Alliance, Conflict

*Sorumlu Yazar

@ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, ahmetkarafil@gmail.com
Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi, yildirimturana@sakarya.edu.tr

ID <https://orcid.org/0000-0001-8773-6616>
<https://orcid.org/0000-0001-7440-9237>

DOI: 10.12658/M0776
insan & toplum, 2025.
insanvetoplum.org

Başvuru: 14.01.2025
Revize: 03.03.2025
Kabul: 26.05.2025
Erken Baskı: 04.07.2025

Giriş

Soğuk Savaş dönemi, 20. yüzyılın ortalarından sonuna kadar devam eden ve uluslararası sistemi derinden şekillendiren iki kutuplu bir güç mücadelesini ifade etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında siyasi, askeri, ekonomik, kültürel ve ideolojik alanlarda gerçekleşen yoğun rekabet, dünya genelinde, özellikle de Avrupa kıtasında birçok ülkeyi bu iki süper güç etrafında kutuplaşmaya itmiştir. Batı Bloku ve Doğu Bloku olarak adlandırılan rakip blokların oluşumu, uluslararası ilişkiler sisteminin yapısını ve devletlerin dış politika yönelimlerini büyük ölçüde belirlemiştir. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) ve Varşova Paktı çerçevesinde askeri olarak kurumsallaşan bu bloklar, dış tehditlere karşı ortak savunma politikaları geliştirmenin yanı sıra, kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan çeşitli çatışmalara da sahne olmuştur.

Blok içi çatışmalar, Soğuk Savaş'ın uluslararası dinamikleri üzerinde derin ve kalıcı etkilere sahip olmuştur. Batı Bloku içerisinde ABD'nin stratejik önceliklerine karşı Avrupa'daki bazı devletlerin direnci ve NATO'nun askeri stratejileri üzerindeki görüş ayrılıkları, ittifak içindeki gerilimlerin temel örnekleri arasında yer almaktadır. Benzer biçimde, Doğu Bloku'nda da uydu devletlerin Sovyetler Birliği'nden daha fazla otonomi elde etmek amacıyla giriştiği mücadeleler, blok içi uyumsuzluğun açık bir göstergesidir. Bu bağlamda, 1956 Macar Ayaklanması ve 1968 Prag Baharı, Sovyet hegemonyasına karşı direnişin somut örnekleri olarak öne çıkarken, Fransa'nın 1966'da NATO'nun askeri komuta yapısından çekilmesi de Batı Bloku'ndaki stratejik ayrışmaların belirgin bir örneğini teşkil etmektedir.

Bu çalışma, Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu sistem içerisinde blok içi çatışma dinamiklerini ve hegemon güçlerin bu çatışmalara yönelik yönetim yaklaşımlarındaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Blok içi çatışmaların analizi yoluyla, Soğuk Savaş'ın yalnızca ABD ile Sovyetler Birliği arasında geçen süper güç mücadelesinden ibaret olmadığı, aynı zamanda blok içindeki müttefik devletlerin hegemon güçlerin baskın etkisine karşı çıkarak ulusal çıkarlarına dayalı bağımsız politika arayışlarını da içerdiği savunulmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada blok içindeki çatışmaların temel ortaya çıkış nedenleri, hegemon devletlerin bu çatışmaları yönetme biçimleri ve söz konusu yönetim tarzlarının ittifak bütünlüğüne olan etkileri incelenecektir. Çalışmanın temel sorunsalı, iki kutuplu uluslararası sistemde blok içi çatışmalara yol açan faktörlerin neler olduğu ve hegemon güçlerin farklı yönetim yaklaşımlarının blokların bütünlüğünü nasıl etkilediği üzerine şekillenmiştir. Araştırma, ağırlıklı olarak ikincil kaynaklara dayalı literatür analizi niteliği taşımakta olup, tarihsel olaylar ve gelişmeler akademik çalışmalar, tarihsel dokümanlar ve uzman değerlendirmeleri aracılığıyla ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmada, Soğuk Savaş dönemine ilişkin literatürde öne çıkan

tartışmalar doğrultusunda konunun kuramsal yaklaşımlar içindeki yeri incelenmekte; tarihsel-karşılaştırmalı analiz yöntemiyle Doğu ve Batı blokları arasındaki blok içi çatışma dinamikleri ile hegemonik yönetim yaklaşımlarındaki farklılıklar ortaya konularak literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir. Çalışmada tercih edilen teorik çerçevenin temel amacı, farklı teorik perspektiflerden hareketle ittifaklar içerisindeki çatışma dinamiklerine yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır. Uluslararası ilişkiler disiplindeki ana akım teoriler genel olarak ittifak içi çatışmalara odaklanmaktan ziyade, daha kapsamlı bir bağlam içinde çeşitli olguları ele alarak açıklayıcı argümanlar sunmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, uluslararası ilişkiler literatürünün geniş teorik tartışmalarının tamamına değil, parça-bütün ilişkisi temelinde özellikle ittifak içi çatışma olgusuna odaklanılması tercih edilmiştir. Böylece kuramsal çeşitliliğin tüm unsurlarını kapsamaktan ziyade, çalışmanın odak sorunsalı bakımından daha rasyonel bir yaklaşım benimsenmiştir.

Uluslararası İlişkiler Kuramları Bağlamında Blok İçi Çatışmalar

Soğuk Savaş dönemi genellikle iki kutuplu, homojen ve bütünsel ittifak yapılarıyla tanımlansa da bu görünüm, bloklar içindeki çatışma ve ayrışmaları perdelemiştir. Her iki blok da aslında içsel uyumsuzluklar, stratejik çıkar farklılıkları ve devletlerin özerklik arayışlarıyla şekillenmiştir. Bu noktada blok içi çatışmaları uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında ele almak önemlidir.

Blok içi çatışmaları açıklayan neorealist yaklaşımın temel vurgusu, devletlerin güvenlik motivasyonudur. Devletlerin güvenliğe ulaşmak için ittifaklar kurduğu bu yaklaşıma göre ittifakların iç dinamiklerinde çatışmalar da kaçınılmazdır. Robert Jervis tarafından geliştirilen “güvenlik ikilemi” (security dilemma) kavramı, devletlerin güvenliği sağlamak için aldığı önlemlerin diğer devletlerce tehdit olarak algılanmasına ve karşılıklı güvensizlik döngüsü yaratmasına işaret eder (Jervis, 1978, s. 169-170). İttifak içinde de görülen bu durum, bir üyenin güvenlik artırıcı hamlesinin müttefikleri tarafından kışkırtıcı bulunmasıyla iç gerilimlere neden olabilir. NATO içerisinde nükleer silah konuşlandırılması gibi kararların yarattığı iç tartışmalar bunun somut örneklerindendir.

Stephen Walt’un “tehdit dengesi” (balance of threat) teorisi, neorealist çerçeveye tehdit algısını ekleyerek yeni bir boyut kazandırır. Walt’a göre devletler, en güçlü olana değil, kendileri için en tehditkar olana karşı ittifak oluşturur (Walt, 1987). Bu durum, müttefiklerin tehdit algılarındaki farklılıkların ittifak içi stratejik uyumsuzluklara yol açmasını açıklar. Soğuk Savaş döneminde ABD’nin Sovyetler Birliği’ni temel tehdit olarak görmesi, Avrupalı müttefiklerin ise ekonomik yeniden yapılanma ve iç istikrara odaklanması, NATO içinde stratejik ayrışmalara ve zaman zaman iç gerilimlere sebep

olmuştur. Walt ayrıca, ideolojik benzerliğin ittifakları desteklediğini ancak belirleyici olmadığını, -Çin-Sovyet ayrılığının örneğinde görüldüğü gibi- benzer ideolojik zeminin bile ulusal çıkar farklılıkları ve liderlik rekabetinden doğan çatışmaları önleyemeyeceğini ileri sürer (Walt, 1987).

Glenn H. Snyder ise, ittifakları yalnızca dış tehditlere karşı oluşturulmuş yapılar olarak değil, aynı zamanda üyeler arasındaki ilişkilerin kurumsallaştığı ve rekabetin şekillendiği siyasi platformlar olarak ele alır (Snyder, 1990). Snyder, ittifak içinde ortaya çıkan “yük paylaşımı” (burden-sharing) sorunlarının, güçlü üyelerin daha fazla sorumluluk beklentisi ve zayıf üyelerin bu talepleri karşılayamaması nedeniyle çatışma üretebileceğini belirtir. Ayrıca Snyder, güçlü üyelerin küçük üyelerin dış politika bağımsızlığını sınırlandırma girişimlerinin (“restraint” ve “preclusion”) blok içi gerilimlere yol açabileceğini savunur (Snyder, 1990,). Snyder’ın “ittifak içi siyaset” (intra-alliance politics) kavramı da ittifakların iç çatışmalarının yalnız dış faktörlerle değil, üyeler arasındaki güvensizlik, çıkar çatışması ve stratejik yönelim farklılıklarıyla da açıklanabileceğini ortaya koyar (Snyder, 1990). NATO’daki ABD-Avrupa tartışmaları, bu tür içsel dinamikleri gözler önüne serer.

George Liska’nın realist yaklaşımı, blok içi çatışmaları güç ilişkileri üzerinden analiz eder. Liska’ya göre ittifaklar genellikle hegemon bir merkez etrafında şekillenir; bu merkez çevredeki zayıf devletlerin güvenliğini sağlar ve siyasi yönelimlerini kısmen kontrol eder (Kireyev, 2004). Ortak tehdit ortadan kalktığında veya ittifak maliyetleri adil paylaşılmadığında bu denge bozulur ve zayıf üyeler alternatif arayışlara girerek blok içi çatışmaları tetikler (Kireyev, 2004). NATO’nun Soğuk Savaş sonrası yaşadığı yön belirsizliği ve iç tartışmalar, Liska’nın bu tespitini doğrular niteliktedir.

John Mearsheimer’in “saldırgan realizm” (offensive realism) teorisi ise ittifak içi hegemonya mücadelesine dikkat çeker. Mearsheimer’a göre büyük güçler sadece savunma için değil, güçlerini maksimize etmek için saldırgan bir tutum içinde olurlar (Mearsheimer, 2001). Dolayısıyla ittifak içinde yer alan güçlerin dışa karşı birlik sergilerken bile içsel rekabet içinde olmaları kaçınılmazdır (Mearsheimer, 2001). ABD’nin NATO içindeki hegemonik pozisyonunu koruma çabaları ve Fransa gibi ülkelerin daha özerk güvenlik politikaları izlemesi bu teoriyi destekler. G. John Ikenberry ise hegemonik düzen teorisiyle blok içi çatışmalara farklı bir perspektif sunar. Ikenberry’ye göre büyük güçler uluslararası düzeni kurarken içsel dirençlerle karşılaşır. Hegemonik düzenin sürdürülebilirliği, diğer üyelerin düzene entegrasyonu ve düzenin meşruiyetiyle yakından ilişkilidir (Ikenberry, 2014). Hegemonya sürekli olarak dış tehditlerle birlikte iç memnuniyetsizliklere karşı da yeniden inşa edilmelidir.

Son olarak, Karl Deutsch’un geliştirdiği “güvenlik topluluğu” (security community) kavramı, ortak değerler, güçlü iletişim ağları ve karşılıklı öngörülebilir davranışlar

sayesinde ittifakların iç çatışmaları azaltılabileceğini ileri sürer (Deutsch et al., 1957). Ancak bu tür toplulukların kurulamadığı durumlarda ittifaklar yüzeysel kalır ve blok içi çatışmalar belirginleşir.

Soğuk Savaş dönemi ittifak içi çatışmaları, realist kuramlar çerçevesinde genellikle güvenlik ve güç mücadelesi perspektifinden açıklanır. Jervis'in güvenlik ikilemi kavramı, devletlerin kendi güvenliklerini artırma yönündeki hamlelerinin, diğer müttefikler tarafından potansiyel tehdit olarak algılanabileceğine işaret ederken Walt'un tehdit dengesi teorisi ise, devletlerin hangi tehdide öncelik verecekleri konusunda anlaşmazlık yaşayabileceğini vurgular. Snyder ise yük paylaşımı sorunu ile ittifak içi politik rekabetin, üyeler arasında çıkar çatışmalarına zemin hazırladığını belirtir. Mearsheimer'ın saldırgan realizmi ise bu çatışmaları daha yapısal bir düzeye taşıyarak, ittifak içi sürtüşmeleri büyük güçler arasındaki hegemonya mücadelesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirir. Bu realist çerçevenin ötesinde, alternatif teorik yaklaşımlar da ittifak içi çatışmaların doğasını anlamada katkı sunar. Deutsch'un güvenlik topluluğu yaklaşımı, ideolojik ve kültürel yakınlığın ittifak içindeki çatışmaları sınırlayıcı bir işlev gördüğünü öne sürer. Ikenberry'nin hegemonik istikrar teorisi ise ittifak içi çatışmaları, liderliğin meşruiyeti ve kurumsal entegrasyon düzeyi üzerinden değerlendirerek, bu tür gerilimlerin ittifakların dağılmasına değil, yeniden yapılandırılmasına zemin hazırladığını savunur. Sonuç olarak, Soğuk Savaş dönemindeki ittifak içi çatışmalar yalnızca güvenlik temelli realist yaklaşımlarla açıklanamayacak kadar çok katmanlıdır. Bu nedenle, söz konusu çatışmaların hem yapısal hem ideolojik hem de kurumsal faktörleri içeren çok boyutlu bir analitik çerçeveye ele alınması gerekmektedir.

Soğuk Savaş Dönemi ve İttifakların Oluşumu

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından şekillenen iki kutuplu uluslararası sistem, birçok devleti güvenlik garantileri, ekonomik yardımlar ya da ideolojik yakınlıklar doğrultusunda ittifak sistemlerine yönlendirmiştir. Bloklaşma sürecinde bazı ülkeler, ortak ideolojik değerler ya da ekonomik çıkarlar doğrultusunda gönüllü olarak belli ittifaklara katılırken; diğerleri, ulusal güvenlik kaygıları ve ekonomik kırılganlıklar gibi zorlayıcı unsurlar nedeniyle ittifaklara dahil olma gereği duymuştur (Kardaş, 2007; Walt, 1997; Waltz, 2010). Bu bağlamda, Soğuk Savaş dönemindeki bloklaşma yalnızca devletlerin özgür tercihleriyle değil, aynı zamanda dışsal baskılar ve içsel dinamiklerle şekillenmiş çok boyutlu bir sürecin sonucudur. Örneğin Batı Avrupa ülkeleri ile birlikte Türkiye ve Yunanistan, Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan güvenlik tehditlerine karşı ABD'nin Truman Doktrini (National Archives, 1947) kapsamında sunduğu askeri yardımlar, Marshall Planı (National Archives, 1948) çerçevesinde sağlanan ekonomik destekler ve NATO'nun sağladığı kolektif güvenlik garantileri

nedeniyle Batı Bloku içinde yer almayı tercih etmişlerdir (Leffler, 1992). ABD Başkanı Harry S. Truman'ın şu sözleri (1956), Sovyet tehdidinin boyutunu ve izolasyonist politikaların Batı için taşıdığı riskleri açıkça ortaya koymaktadır:

Eğer dünyaya sırtımızı dönersek, savaş sonucunda zayıflamış ve bölünmüş olan Yunanistan gibi bölgeler, Rusların fazla çaba sarf etmesine gerek kalmadan Sovyet yörüngesine girecektir. Rusya'nın bu bölgelerdeki başarısı ve bizim ilan ettiğimiz ilgisizliğimiz, Fransa ve İtalya gibi Avrupa ülkelerindeki komünist partilerin güçlenmesine yol açacaktır ki, bu ülkelerde bu partiler zaten önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, ABD'nin dış politikasının izolasyonizmden aktif angajmana evrilmesi, Avrupa'daki güç dengelerinin korunması ve Batı Avrupa'nın komünist ideolojilere karşı direnç kazanmasında belirleyici olmuştur. Doğu Avrupa'daki bloklaşma süreci ise farklı bir seyir izlemiştir. Bu ülkeler, Sovyetler Birliği'nin doğrudan askeri varlığı, politik baskıları ve stratejik hedefleri doğrultusunda, çoğunlukla kendi iradeleri dışında Doğu Bloku'na dahil edilmiştir. SSCB, bölgedeki siyasal yapıları dönüştürerek komünist olmayan unsurları sistemli biçimde siyasal alanın dışına itmiş ve Moskova'ya bağlı rejimlerin tesisinde belirleyici rol oynamıştır (Zubok, 2007). Dolayısıyla, Doğu Avrupa ülkelerinin blok tercihlerinin ideolojik yakınlıktan çok, Sovyet hegemonyasına karşı koyamama durumunun bir sonucu olduğu söylenebilir (Jackson, 2009).

ABD'nin Sovyet yayılcılığı karşısında başlangıçta pasif kalmasının arkasında tehdit öncelikleri, savaşın dinamikleri, ilk etapta ABD-SSCB iş birliğini sürdürme isteği ve benimsenen izolasyonist politikanın etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle izolasyonist politika uzun yıllar Amerikan dış politikasının belirleyici stratejisi olmuştur. Şöyle ki Bağımsızlık Savaşı sonrasında Amerikan Başkanı George Washington 1796 yılında yapmış olduğu veda konuşmasında, kalıcı ittifaklardan ziyade geçici ittifakların daha pragmatik olduğunu ifade ederek Amerikan çıkarlarını önceleyen bir miras bırakmıştır (Office of the Historian, 1796). Bu dış politika anlayışı, Başkan James Monroe ile Amerikan grand stratejisinin merkezi haline gelmiştir. Monroe Doktrini ile somutlaşan izolasyonist politika, İkinci Dünya Savaşı'na kadar taviz vermeden istikrarlı bir şekilde sürdürülmeye çalışılmıştır. ABD, Avrupa'daki güç dengesi yerine (Jackson, 2009) kendi kıtasal güvenliği ve ekonomik istikrarı ile ilgilenmekteydi. Ancak İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in özel çabası ve diplomatik girişimleri sonrasında ABD, Avrupa'nın güç politikalarına dahil olmaya ikna olmuştur (Lundestad, 2003; Dougherty, 1979; Jackson, 2009).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası güç dengelerinin çözülmesiyle birlikte, Sovyetler Birliği'nin yayılcı eğilimlerinin farkına varan Batılı müttefikler, ABD öncülüğünde "çevreleme" (containment) stratejisini benimseyerek Sovyet

etkisini sınırlandırmaya çalışmışlardır. Savaşın hemen ardından Batılı ülkelerin, özellikle de ABD'nin sergilediği pasif tutum, Sovyetler Birliği'nin belirli kazanımlar elde etmesine zemin hazırlamış ve bu durum Batı açısından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmiştir (Dunbabin, 2013). Bu tehdidin fark edilmesi üzerine, Avrupa'da komünizmin yayılmasını engellemek amacıyla Truman Doktrini ve Marshall Planı kapsamında kapsamlı askeri ve ekonomik tedbirler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, Marshall Planı özellikle Avrupa'daki komünist etkinin kırılması yönünde atılmış en kararlı adımlardan biri olarak değerlendirilmiştir (Gilbert, 2009). Revizyonist tarihçilerden William Appleman Williams (1972), Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı "Amerika'nın geleneksel Açık Kapı genişleme politikasının¹ iki yüzü" olarak tanımlamaktadır (Williams, 1972). Williams'a göre Marshall Planı yalnızca ideolojik bir mücadele aracı değil, aynı zamanda ABD'nin savaş sonrası Avrupa'ya ekonomik yardım sağlayarak kıtanın pazarlarına ve kaynaklarına erişimini güvence altına alma hedefini taşıyan bir ekonomik hegemonya stratejisidir. Ona göre Başkan Truman, savaş sonrasında "Açık Kapı Politikası"nın sürekliliğini sağlamak adına kararlı biçimde harekete geçmiştir (Williams, 1972).

Benzer biçimde Michael Cox'un (1990) ifade ettiği gibi, Williams (1972) ve LaFeber (1967) gibi revizyonist tarih anlayışının önde gelen temsilcileri, ABD'nin Sovyet yayılmacılığını gerçekte büyük bir tehdit olarak algılamadığını savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre Washington yönetimi Sovyetler Birliği'ni saldırgan ve yayılmacı bir güç olarak göstermek suretiyle, kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarını meşrulaştırmak amacıyla retorik bir stratejiye başvurmuştur. Böylece revizyonist tarihyazımı, ABD dış politikasının temel motivasyonunu güvenlikten ziyade ekonomik çıkarlar ve küresel hegemonya arzusu çerçevesinde yorumlamaktadır.

SSCB'nin 1948-1949 yıllarında Berlin ablukası ile Almanlar üzerindeki Batı etkisini kırma girişimi (Narinskii, 1996) ve Çekoslovakya'daki komünist darbeye verdiği destek, Batılı müttefikler nezdinde ciddi bir tepkiye yol açmıştır (Dougherty, 1979; Doğan, 2005). Bu gelişmeler, ABD ile Batı Avrupa ülkelerini askeri iş birliğini kurumsallaştırma yönünde harekete geçirmiş ve nihayetinde 1949 yılında NATO'nun kuruluşu ile kolektif güvenlik anlayışı somut bir yapıya kavuşmuştur (Turan, Karafil, 2021). NATO'nun kuruluşu, çevreleme politikasının askeri bir boyut kazanması bakımından önemli bir dönüm noktası olmuş ve Soğuk Savaş rekabetinde Varşova

1 Açık Kapı Politikası: ABD Dışişleri Bakanı John Hay tarafından 1899-1900 yıllarında Çin'e yönelik yayımlanan Açık Kapı Notaları, Çin'de uluslararası ticarette eşit fırsatların sağlanmasını ve ülkenin toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesini amaçlayan Amerikan dış politikasının temel belgeleri arasında yer alır. Bu notalar, önceden var olan İngiliz ve Amerikan yaklaşımlarını resmi bir doktrin haline getirerek, 20. yüzyılın ilk yarısında Uzak Doğu'ya yönelik "Açık Kapı" politikasını kurumsallaştırmıştır (Office of the Historian, t.y.).

Paktı'nın kurulmasına da doğrudan bir motivasyon kaynağı teşkil etmiştir. Soğuk Savaş tarihçiliğinde postrevizyonist yaklaşımıyla öne çıkan John Lewis Gaddis'e (1997) göre demokrasinin kurumsal ve kültürel yapısı, ABD'nin savaş dönemi ve sonrasındaki müttefik ilişkilerinde uzlaşmayı ve çok taraflı iş birliğini teşvik etmiştir. Savaş sonrasında askeri stratejinin şekillendirilmesi, Marshall Planı'nın hayata geçirilmesi ve NATO'nun kurulması süreçlerinde Amerikan yönetimi, "müttefiklerden gelen fikirleri benimseyecek ve bu fikirler üzerine politikalar geliştirecek kadar esnekti; ayrıca çoğu zaman müttefiklerin atılacak adımların zamanlamasını belirlemesine izin vermiştir." Bu tutum Fransa, İngiltere ve diğer Batı Avrupa devletleri açısından, "her ne kadar Amerikan etki alanına dahil olmak anlamına gelse de Washington'un aldığı kararlarda pay sahibi oldukları algısını yaratmıştır" (Gaddis, 1997).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği, savaşın topraklarında yol açtığı hasarı onarma, askeri gücünü artırma, ideolojisini yayma ve bu doğrultuda küresel hegemonyasını güçlendirme çabalarına hız vermiştir. Bu çabaların arkasındaki en önemli motivasyon ise, Amerikan nükleer güç tekelinin kırılmasına dayanmaktaydı. Bu süreçte, Sovyetler Birliği'nin ideolojik yayılma stratejisi ve askeri üstünlük arayışı, Batı ile olan mücadeleyi derinleştirerek yeni bir uluslararası düzenin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Savaş sonrası Marksist-Leninist ideoloji doğrultusunda sosyalist devrimi gerçekleştirme motivasyonu, 1917 Bolşevik Devrimi'ne kadar geri götürülebilir (Cox, 1990). Bu devrimle birlikte, enternasyonalist bir komünist sistem inşa edilmesi ve kapitalist çevrelenmenin etkilerinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Savaş sonrası dönemde SSCB'nin ideolojik hedeflerini güvenlik kaygılarıyla birleştirerek yayılmacı politikalarını daha belirgin hale getirdiği söylenebilir. Tarihsel süreç içerisinde Napolyon Savaşları, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman işgali ve İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın saldırıları, Sovyetlerin Batı'ya yönelik tehdit algısının derinleşmesine hizmet eden olaylar olmuştur. Bu bağlamda, Batı'dan gelebilecek olası saldırılara karşı Doğu Avrupa'yı bir "tampon bölge" (Cox, 1990) olarak tanımlayan SSCB, bu bölgede komünist rejimlerin kurulmasını destekleyerek bölgeyi kendi nüfuz alanına entegre etmeye çalışmıştır (Sander, 2013). Ayrıca Doğu Bloku içerisinde siyasi ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla Kominform² ve COMECON³ kurulmuştur.

2 1947'de kurulan Kominform ile SSCB, bölgedeki sosyalist devletler üzerindeki liderliğini teminat altına almak ve komünist rejimlerin koordinasyonunu sağlamak istemiştir.

3 Sovyetler Birliği, ABD'nin Marshall Planı çerçevesinde Avrupa ülkelerine sağladığı ekonomik yardımlara karşı bir denge oluşturmak amacıyla, 1949'da COMECON'u (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) kurmuştur. Bu örgüt, sosyalist devletler arasında ekonomik ve ticari iş birliğini geliştirmek ve Sovyetler Birliği'nin Doğu Bloku üzerindeki siyasi ve ekonomik hakimiyetini pekiştirmek için bir araç olarak işlev görmüştür.

Soğuk Savaş'ın başlangıcında Batı'ya yönelik tehdit algısı güçlenen SSCB, ikili savunma anlaşmalarıyla jeopolitik güvenlik önlemleri olarak Doğu Bloku'nu inşa etmiştir. 1955 yılında Varşova Paktı'nın kurulması, Batı Almanya ve NATO'ya karşı tampon bölge oluşturma çabalarını kurumsal bir boyuta taşımıştır. Ancak, Varşova Paktı'nın başlangıçta tam teşekküllü bir askeri organizasyon olmadığı ve daha çok Sovyet kontrolünün sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla kullanılan bir araç niteliği taşıdığı söylenebilir (Zubok, 2007). Bu savunma yapısı, muhtemel saldırıları Sovyet topraklarından uzakta tutmayı hedeflemiş ve hızlı saldırı operasyonlarına odaklanmıştır. Aynı zamanda, Varşova Paktı, merkezietçi bir kontrol sistemi aracılığıyla Sovyetler Birliği'nin askeri ve siyasi hegemonyasını güçlendirmek ve bu hegemonyayı sürdürülebilir kılmak için önemli bir araç olmuştur (Kramer, 2009).

Doğu ve Batı bloklarının oluşum nedenleri genel hatlarıyla açıklanabilirken, Michael Cox, Soğuk Savaş'ın kökenine ilişkin tarihyazımında öne çıkan başlıca yaklaşımları üç ana grupta özetlemektedir. Geleneksel yaklaşıma göre Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği'nin saldırgan ve yayılmacı dış politikasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Revizyonist tarihçiler ise bu süreci, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni gerçek bir tehdit olarak algılamasından ziyade, Açık Kapı Politikası doğrultusunda küresel bir ekonomik düzen kurma hedefiyle şekillenen stratejik tercihler çerçevesinde değerlendirmektedir. Postrevizyonist yaklaşımlar ise Soğuk Savaş'ın başlangıcını, her iki süper gücün karşılıklı güvenlik arayışlarından doğan yapısal çelişkilere bağlamaktadır (Cox, 1990; Saull, 2012). Bu ana akım yaklaşımlardan farklı olarak radikal bir perspektif geliştiren Cox (1989; 1990), iki kutuplu sistemdeki çatışmanın yalnızca dış tehdit algısına dayanmadığını ileri sürer. Ona göre blok liderleri bu rekabeti aynı zamanda içsel sorunları bastırmak, blok içi düzeni sağlamak ve kendi hegemonik konumlarını tahkim etmek amacıyla da stratejik bir araç olarak kullanmışlardır. Cox'un analizinde hem Batı hem de Doğu Bloku liderleri, karşıt bloğun varlığını sürekli bir tehdit unsuru olarak vurgulayarak, bu algıyı iç politikada meşruiyet sağlamak ve merkezi otoritelerini güçlendirmek için kullanmıştır. Bu strateji sayesinde dış tehdit söylemi, blok içindeki olası çelişkilerin görünmez kılınmasına ve liderlerin iktidar konumlarını sağlamlaştırmasına hizmet etmiştir. Cox'un yaklaşımı, Soğuk Savaş'ı yalnızca Amerikan dış politikasının bir uzantısı olarak değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin de kendi çıkarları doğrultusunda fayda sağladığı bir sistem olarak görür. Ona göre İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, Sovyetler Birliği'nin görece zayıf konumunu bir kaldıraç olarak kullanarak, kapitalist dünya üzerindeki hegemonik pozisyonunu güçlendirmiştir (Cox, 1989).

Batı Bloku Çatışma Dinamikleri

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından artan Sovyet tehdidi karşısında, ABD liderliğinde Batı Bloku içinde Avrupa'nın yeniden inşası ve entegrasyonu öncelikli bir hedef haline gelmiştir. ABD, Sovyet nüfuzunun genişlemesini sınırlamak amacıyla kolektif bir savunma mekanizması oluşturmanın yanı sıra, Almanya'nın savaş sonrası Avrupa'nın siyasi ve ekonomik yapısına entegre edilmesini kıta istikrarı açısından hayati görmüştür. Bu doğrultuda, Almanya üzerindeki savaş sonrası kısıtlamaların kaldırılması ve ülkenin Batı Avrupa'yla bütünleşmesi, Marshall Planı'nın ekonomik çerçevesinden NATO'nun askeri yapılanmasına kadar birçok girişimin temel yapıtaşlarından biri olmuştur. İngiltere ise bu entegrasyon sürecine daha temkinli yaklaşmıştır. Jackson'a (2009) göre Londra yönetimi Avrupa birleşmesine mesafeli durarak hem ulusal çıkarlarını korumayı hem de transatlantik bağlarını sürdürmeyi ön planda tutmuştur. Bu ihtiyatlı tavır, İngiltere'nin Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na katılmayı reddetmesi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik başvurusunda geç kalmasıyla açık biçimde görülmektedir. İngiltere, entegrasyondan ziyade ABD ile stratejik ilişkilerini pekiştirmeyi ve İngiliz Milletler Topluluğu'na (Commonwealth) bağlı kalmayı tercih etmiştir (Giauque, 2002). İngiltere'nin ihtiyatlı tutumu, ABD öncülüğünde gelişen Batı Avrupa entegrasyonunun Fransa-Almanya eksenine kaymasına neden olmuştur. Ancak Fransa, tarihsel olarak Almanya ile yaşadığı husumetler nedeniyle bu sürece karmaşık bir yaklaşım sergilemiştir. Almanların yeniden silahlanmasına dair kaygılar (Jackson, 2009), Paris yönetimini Almanya'nın askeri kapasitesini sınırlayacak alternatif çözümler aramaya yöneltmiştir. Bu çerçevede, Fransa Plevin Planı ile Avrupa Savunma Topluluğu (AST)⁴ kurulmasını önermiştir. Ancak bu öneri, Fransız iç siyasetinde uzun tartışmalara konu olmuş ve nihayetinde Fransız Parlamentosu tarafından reddedilmiştir (Hanhimaki ve diğerleri, 2012). Fransa'nın bu kararı öncesinde, uzun süreli belirsizlikten rahatsız olan ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, 14 Aralık 1953 tarihli bir açıklamasında Fransa'ya açık bir uyarıda bulunmuştur: "Eğer ... AST etkin hale gelmezse, Fransa ve Almanya ayrı kalırsa, ... bu durum ABD'nin temel politikasının acı verici bir şekilde yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılacaktır" (FRUS, 1952-1954, Cilt XVI). Bu ultimatom, Almanya'nın NATO şemsiyesi altında yeniden silahlanmasını ve Batı Bloku'na askeri olarak entegre edilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir (Walker, 2018). Süreç sonunda, İngiltere'nin de desteklediği girişimler doğrultusunda, Batı Almanya NATO'ya dahil edilmiştir (Jackson, 2009).

4 AST, ortak bir Avrupa ordusu oluşturmayı ve Almanya'nın silahlanmasının sıkı bir şekilde kontrol edilmesini öngörmekteydi.

1956 yılında patlak veren Süveyş Krizi, Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır'ın Asvan Barajı projesini finanse etmek amacıyla Süveyş Kanalı'nı millileştirmesiyle başlamıştır. Bu gelişme, kanal üzerindeki ekonomik ve stratejik nüfuzunu kaybetmek istemeyen İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirmiştir. Aynı zamanda Nasır'ın bu hamlesi, kanal üzerinden petrol ithalatına bağımlı olan Batı ülkeleri için ciddi bir tehdit oluşturdu (Hitchcock, 2008). İngiltere ve Fransa, İsrail ile gizli görüşmeler sonucu iş birliği yaparak Mısır'a askeri müdahalede bulunmuş; ancak bu girişim, ABD ve SSCB'nin tepkisini çekmiş ve uluslararası baskıların etkisiyle diplomatik yollarla sonlandırılmıştır. Süveyş Krizi, Soğuk Savaş bağlamında Batı'nın moral üstünlüğünü zayıflatmış ve Orta Doğu'da Sovyet nüfuzunun artmasına zemin hazırlamıştır. Krizin ardından, ABD, Sovyet etkisini sınırlamak amacıyla Eisenhower Doktrini'ni geliştirmiş ve Orta Doğu'daki stratejisini yeniden yapılandırmıştır. Bu kriz, Batı Bloku içinde derin bir güvensizlik yaratmış ve ittifak içindeki dayanışmayı ciddi biçimde sarsmıştır. Başkan Dwight D. Eisenhower, söz konusu müdahalenin Soğuk Savaş dengelerini bozabileceğinden ve Sovyetler Birliği'ne Orta Doğu'da nüfuz kazandırabileceğinden endişe duymuştur (Walker, 2018). Bu süreç İngiltere ve Fransa'nın, krizi yönetmede ve bölgesel çıkarlarını korumada başarısız olduklarını ortaya koymuş ve küresel etkilerinin azaldığını göstermiştir. Süveyş Krizi'nin, Atlantik ittifakı içinde uyum ve iş birliğini zedelediği açıkça görülmektedir. Çünkü ABD, Süveyş Krizi sırasında sergilediği tutumla, stratejik çıkarlarının müttefikleriyle olan dayanışmanın önüne geçtiğini açıkça ortaya koymuştur (Hanhimaki ve diğerleri, 2012). İngiltere ve ABD arasındaki "özel ilişki" düzeyindeki münasebetler, Süveyş Krizi'yle birlikte bir süreliğine zarar görmüştür (Jackson, 2009). Fransa ise, kriz sonrasında ABD'nin tutumuna büyük tepki göstererek NATO'nun ABD merkezli bir yapı olmaktan çıkarılması gerektiğini savunmuştur.

Süveyş Krizi sonrası ABD'nin stratejik çıkarlarını önceleyen dış politika yaklaşımı, Avrupalı müttefikler arasında ciddi soru işaretlerine yol açarken, 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin Sputnik'i fırlatmasıyla başlayan uzay yarışı, Soğuk Savaş rekabetinde psikolojik üstünlüğün Moskova'ya geçtiği algısını güçlendirmiştir. Bu durum, özellikle Avrupa'daki ABD müttefikleri arasında, Washington'un nükleer caydırıcılığa olan bağlılığına dair şüpheler doğurmuştur (Vaisse, 2001). Süper güçler arasındaki nükleer rekabetin hız kazanması, ABD'nin olası bir Sovyet saldırısına karşı nükleer silah kullanımına ne denli istekli olacağı konusunda soru işaretleri doğurmuş; bu belirsizlik, İngiltere, Fransa ve Batı Almanya gibi ülkelerin güvenlik önceliklerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte konvansiyonel silahların askeri stratejideki önemi azalırken, nükleer caydırıcılık doktrini müttefik ülkelerin savunma politikalarının merkezine yerleşmiştir (Wheeler, 2001). Bu gelişmeler, nükleer silahlanmanın yalnızca iki süper güç arasında değil, aynı zamanda Batı

ittifakı içerisindeki müttefikler arasında da stratejik rekabetin bir unsuru haline geldiğini göstermektedir. ABD, müttefiklerinin bağımsız nükleer kapasiteler geliştirme çabalarını sınırlamayı hedefleyen politikalar izlerken, bu bağlamda nükleer paylaşım meselesi Atlantik ittifakı içinde ciddi tartışmalara yol açmıştır. Washington, nükleer silahların kontrolünü elinde tutmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuş; örneğin Skybolt füzeleri krizini Nassau görüşmelerinde İngiltere'ye Polaris füze sistemi verilerek -kontrolü ABD'de kalmak şartıyla- çözmüştür (Kissinger, 2000). Aynı şekilde, Almanya'nın nükleer silah edinme girişimleri de engellenmeye çalışılmıştır. Bu konuda en büyük anlaşmazlık ise Fransa ile yaşanmıştır. James Ellison'a (2007) göre 1960'lı yıllarda Atlantik ittifakının bütünlüğüne yönelik en ciddi tehdit, yaygın biçimde sanıldığı gibi komünist bloktan değil, Fransa'nın kendi içinde geliştirdiği bağımsızlık arayışlarından kaynaklanmıştır. General Charles de Gaulle liderliğindeki Fransa, "grandeur" (büyüklük) ilkesi doğrultusunda Amerikan etkisinden bağımsız bir Avrupa güvenlik mimarisi oluşturmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda, "force de frappe" (vurucu güç) adını verdiği bağımsız nükleer caydırıcılık kapasitesini hızla inşa etmeye yönelmiştir (Jackson, 2009). De Gaulle yönetimi, ABD'nin nükleer silahların kontrolü üzerindeki tekeli tutumuna karşı çıkarak, Fransa'nın stratejik özerkliğini koruma kararlılığını sürdürmüştür; bu yaklaşım, 1966 yılında Fransa'nın NATO'nun askeri komuta yapısından ayrılma kararı almasına kadar varan bir kopuşa yol açmıştır (Jackson, 2009). NATO'nun öncelikli olarak askeri bir yapı olması göz önünde bulundurulduğunda, Fransa'nın bu kararı, ittifakın operasyonel uyumu açısından ciddi sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte De Gaulle liderliğindeki Fransa, "Atlantik'ten Urallara" uzanan bir Avrupa vizyonu çerçevesinde Moskova ile diplomatik ilişkiler geliştirerek, Doğu Bloku ile yumuşamayı amaçlayan bir dış politika izlemiştir (Jackson, 2009). Fransa'nın bu bağımsızlık arayışı, Soğuk Savaş boyunca Avrupa'da ABD liderliğine karşı alternatif bir güç merkezi oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir.

"Avrupalı bir Avrupa" anlayışı çerçevesinde kıtada Amerikan etkisini sınırlandırma amacıyla aktif bir politika benimseyen de Gaulle, ABD ile "özel ilişki" düzeyindeki bağları nedeniyle İngiltere'nin AET'ye katılımının, Avrupa'da Amerikan etkisini artıracak endişesi taşımış ve bu nedenle İngiltere'nin 1963 ve 1967 yıllarındaki AET üyelik başvurularını veto etmiştir. Fransa'nın bu tutumu, Avrupa merkezli stratejik bir yapı oluşturma çabalarını hızlandırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir (Dougherty, 1979; Giauque, 2002). De Gaulle, Avrupa'da entegrasyon çalışmalarına ağırlık vererek kıtayı uluslararası alanda "üçüncü bir güç" yapma çabasıydı (Jackson, 2009). Ona göre Avrupa, diğer küresel güçlere karşı dengeleyici işleve sahip "Europe des-patries" (patronsuz Avrupa) anlayışı kapsamında bağımsız bir güç olmalıydı (Pfaltzgraff, 1979). Bu entegrasyonun federal bir yapıya değil, hükümetler arası

bir iş birliğine dayanması gerektiğini savunmuştur. Bu amaç, Fransa ve Almanya arasında stratejik bir yakınlaşmayı teşvik etmiştir. Her ne kadar Almanlara yönelik bir güvensizlik olsa da de Gaulle, Almanya'nın Sovyet eksenine kaymaktansa bütünleşik bir Avrupa modeli için Batı'ya entegre edilmesini pragmatik görüyordu (Giauque, 2002). De Gaulle ve Konrad Adenauer arasındaki bu ortaklık fikri, Ocak 1963'te Elysee Antlaşması ile resmileşmiştir. ABD'nin İngiltere ile "özel ilişki" düzeyindeki münasebetleri, bazı Avrupalı müttefikler arasında -özellikle Fransa- ABD'nin İngilizlere ayrıcalıklı davrandığı algısını güçlendirmiştir. Bu durum müttefikler açısından rahatsız edici (FRUS, 1961-1963, XIII, November 24, 1962) olmakla beraber, Atlantik ittifakı içerisindeki uyum ve dayanışma kapasitesini önemli ölçüde zayıflatmıştır. Ayrıca, 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizi sırasında ABD'nin nükleer paylaşım politikası kapsamında Türkiye'ye yerleştirdiği Jüpiter füzelerini Sovyetlerle uzlaşa sağlamasından sonra geri çekmesi, Türkiye'nin ABD'ye olan güvenini sarsmış (Balci, 2017) ve ittifakın güvenilirliği üzerinde soru işaretleri yaratmıştır. Türkiye'de çok yönlü dış politika anlayışının geliştirilmesi düşüncesi bu dönemden sonra ivmelenmiştir (Oran, 2009). ABD'nin bu süreçte ittifak içindeki bazı üyelerin ulusal güvenlik kaygılarına yeterince önem vermediği algısı, Atlantik ittifakının iç dinamiklerinde ciddi gerilimlere yol açmıştır. Keza Küba Krizi'nden sonra Fransa, ABD'nin kendi stratejik çıkarları söz konusu olduğunda müttefiklerinin güvenlik endişelerini ikinci plana atabilecek sert kararlar alabildiğini bir kez daha tecrübe etmiştir (Jackson, 2009).

Vietnam Savaşı, ABD açısından yalnızca askeri bir kriz olmaktan öte, ekonomik rekabet gücünü azaltan ve iç siyasi bütünlüğünü sarsan önemli bir kriz haline gelmiştir. Bu savaş, 1947'den beri ABD dış politikasının temelini oluşturan Soğuk Savaş konsensüsünü derinden sarsmış, Amerikan toplumunda ciddi iç huzursuzluklara yol açmıştır. Başkan Johnson'ın 1964 yılında ifade ettiği üzere, ABD'nin Vietnam'da komünizme karşı "güçlü ve kararlı duruşu" bu politikada ısrarın açık göstergesi olmuştur (Special Message to the Congress, 1964). 1960'larda komünizmin statik ve değişmez bir tehdit olarak görüldüğü klasik Soğuk Savaş paradigması sorgulanmaya başlamıştır. Komünist Blok içinde yaşanan değişim, Batı için Sovyetler Birliği ve Çin ile ekonomik ve diplomatik ilişkiler geliştirme fırsatı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Cox, 1989). Bu bağlamda Vietnam'da yaşanan gelişmeler, ABD tarafından Çin-Sovyet blokunun Üçüncü Dünya'da komünist rejimleri yayma komplosunun parçası olarak algılanmıştır. Ancak ABD'nin Vietnam politikasına yönelik Batı Avrupa'daki müttefiklerin yaklaşımı daha çok endişe ve şüphe üzerine kuruluydu. Batı Avrupa'da ABD'nin Vietnam müdahalesine en güçlü tepkiler, Eski ve Yeni Sol çevrelerden gelirken, geleneksel ABD yanlısı muhafazakar kesimler dahi uzayan müdahaleye yönelik endişeyle yaklaşmışlardır (Hahn, 1979). Müttefikler, ABD'nin Vietnam'daki politikalarını "maceracı" olarak değerlendirmiş, bu durumun ekonomik

güç ve ittifak içi uyumu tehdit ettiğini ileri sürmüşlerdir (Freedman, 1982). Freedman'a (1982) göre Avrupalıların kaygıları, ABD'nin Vietnam sonrasında Üçüncü Dünya ülkelerine karşı sergilediği dikkatsiz ve riskli tutumdan kaynaklanmaktaydı. Avrupa, ABD'nin bu yüksek riskli yaklaşımının stratejik hesap hatalarına neden olabileceği endişesiyle, kıta dışı müdahalelerde daha temkinli politikaları desteklemiştir. De Gaulle'ün bölgenin tarafsızlaştırılması yönündeki çağrıları ve Amerikan müdahalesini eleştiren söylemi, Avrupa'nın transatlantik ilişkilerde daha bağımsız bir dış politika izlemesi gerektiği tartışmalarını gündeme taşımıştır. ABD yönetimi, transatlantik ilişkileri Vietnam perspektifinden değerlendirmiş ve Avrupa'nın desteğini alamaması nedeniyle ciddi hoşnutsuzluk yaşamıştır. Sonuç olarak Vietnam Savaşı'nın, ABD'nin yalnızca askeri değil, ekonomik ve diplomatik alanda da zayıflamasına neden olduğu, uluslararası sistemdeki konumunu olumsuz yönde etkilediği söylenebilir (Saul, 2012).

1960'lı yıllarda Kıbrıs'ta Rum ve Türk toplumları arasında yaşanan gerilimler yerini silahlı çatışmalara bırakarak Batı Bloku içerisinde Türk-Yunan krizini ivmelendirmiştir. 1964'te Kıbrıs'ta Makarios'un anayasal düzeni değiştirme çabaları ve bu topraklardaki Türk toplumuna yönelik şiddet olayları, Türkiye'nin garantör devlet sıfatıyla askeri müdahaleyi gündemine almasını sağlamıştır. Ancak ABD Başkanı Lyndon B. Johnson, Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiği mektupta Türkiye'nin olası Kıbrıs müdahalesine karşı çıkarak ittifaktaki hegemonyasını bir baskı unsuru olarak kullanmıştır. Johnson, müttefikine yönelik baskı politikalarını bir adım öteye taşıyarak, açıkça NATO'nun koruma şemsiyesinden mahrum bırakma tehdidinde bulunmuştur (Krebs, 1999). Bu yaklaşım, bir ittifak liderinin müttefik ilişkilerinde caydırıcılığı kendi stratejik çıkarlarına dayalı bir baskı unsuru olarak kullanmasının çarpıcı bir örneğini teşkil etmektedir (Uslu, 1994). Johnson Mektubu'nda özetle; Türkiye'nin olası bir Kıbrıs müdahalesinde Amerikan menşeli silahları kullanamayacağı, muhtemel bir Sovyet saldırısında NATO'nun Türkiye'ye destek vermeyebileceği ve Türkiye'nin ABD ve NATO'nun stratejik çıkarlarına aykırı bir şekilde hareket etmemesi gerektiği sert bir şekilde ifade edilmiştir (Oran, 2009). Amerikan Dışişleri Müsteşarı George Ball, mektubu, o güne kadar karşılaştığı "en acımasız diplomatik nota" şeklinde değerlendirmiştir (Uslu, 1994). Bu ifade, mektubun yalnızca içeriğiyle değil, tonuyla da müttefik ilişkilerini ciddi şekilde zorladığını göstermektedir. Ayrıca, Sovyet tehdidine karşı oluşturulmuş ABD liderliğindeki NATO'nun, bir müttefikini olası bir Sovyet saldırısı durumunda yalnız bırakabileceği yönündeki açıklamaları, ittifakın iç uyumu ve güvenilirliği açısından sorunludur. ABD'nin tutumu, Türkiye'nin bağımsız bir şekilde hareket etme kapasitesine yönelik açık bir şekilde kısıtlama getirmeyi amaçlayan bir müdahale olarak değerlendirilebilir (Uslu, 1994). Bu durum, Türkiye'nin çok yönlü dış politika anlayışına geçiş sürecinde Sovyetler ve diğer blok dışı ülkelerle münasebetler kurmasına zemin hazırlamıştır (Oran, 2009).

1974 yılında Kıbrıs'ta Yunanistan destekli Nikos Sampson darbesi sonucunda Cumhurbaşkanı Makarios devrilmiş ve "Enosis" (Kıbrıs'ın fiilen Yunanistan'a ilhakı) tehdidi ortaya çıkmıştır. Türkiye, bu gelişmelere yanıt olarak garantörlük hakkı kapsamında Kıbrıs'a askeri hareket düzenlemiştir. Türkiye'nin iki aşamada gerçekleşen müdahalelerinin ardından Amerikan Kongresi'nden çıkan kararlar -Rum ve Yunan lobisinin etkisiyle (Uslu, 1997)- Türkiye'ye geniş kapsamlı bir silah ambargosu sürecini başlatmıştır. Johnson Mektubu'ndan sonra Türklerin ulusal çıkarlarını baskılayarak kontrol etmeye çalışan ABD'ye karşı Türkiye, topraklarında yer alan askeri üslerde Amerikan faaliyetlerini askıya almıştır (Uslu, 1994). Amerikan yönetiminin Kıbrıs meselesindeki temel hedefi, adadaki statükoyu yeniden tesis etmenin aksine, muhtemel Türk-Yunan savaşını engellemeye yöneliktir (Uslu, 1994). ABD'nin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki meselede Türkiye'ye karşı cezalandırıcı bir politika benimsemesi, NATO ittifakı içerisindeki dayanışma ruhunu zedeleyici bir adım olarak değerlendirilebilir.

1974 yılında Kıbrıs kaynaklı Türk-Yunan çatışmasının diğer ayağında Yunanistan, Türkiye'nin garantörlük hakları çerçevesinde Kıbrıs çıkarmasının haksız olduğunu iddia ederek konuyu NATO'nun gündemine taşımıştır. Yunanistan, NATO'nun tarafsız tavrını eleştirerek kendisine destek verilmemesini aleyhte bir tutum olarak değerlendirmiş ve NATO'nun askeri komuta kademesinden ayrılmıştır. Ancak Yunanistan'ın bu ayrılığı Fransa'ya kıyasla uzun süreli olmamıştır. ABD'nin Yunanistan'ın askeri kanada geri dönmesi amacıyla teşvik edici adımlar atması ve Yunanistan'ın ayrılığın stratejik açıdan pragmatik olmadığını fark etmesi üzerine yeniden entegrasyon süreci başlatılmıştır. Ancak Türkiye, özellikle Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı ve hava sahası sorunlarının yeniden müzakere edilmesini sağlama isteğiyle Yunanistan'ın geri dönüş başvurularını veto etmiştir (Krebs, 1999). NATO Kuvvetler Komutanı Bernard Rogers öncülüğünde geliştirilen çeşitli çözüm planları ve Türkiye'de 1980 yılında gerçekleşen askeri darbenin ardından Türkiye, Yunanistan'ın dönüşüne yönelik vetosunu kaldırmış ve böylece Yunanistan NATO'daki eski pozisyonuna geri dönmüştür. 1974 yılında ortaya çıkan bu krizin, NATO'nun güney kanadında ciddi bir stratejik boşluk oluşturduğu ve ittifakın bütünlüğünü tehdit ettiği söylenebilir.

Doğu Bloku Çatışma Dinamikleri

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa üzerindeki nüfuzunu genişletme ve pekiştirme çabaları, Yugoslavya ile ciddi bir çatışmaya yol açmıştır. Soğuk Savaş'ın erken dönemlerinde Sovyetler Birliği ve Yugoslavya arasındaki ilişkiler başlangıçta olumlu seyretmiş olsa da 1948 yılında stratejik çıkarların ve ideolojik önceliklerin uyuşmazlığı nedeniyle derin bir kırılganlığa yaşanmıştır (Sakwa,

1999). Sovyetler Birliği'nin bölge ülkelerine yönelik merkeziyetçi ve müdahaleci politikaları, Tito liderliğindeki Yugoslavya'nın bağımsız ulusal politikalar oluşturma ve kendi sosyalist modelini geliştirme hedefleriyle açıkça çatışmıştır. Tito, Sovyet hegemonyasından sıyrılarak ülkesinin ulusal egemenliğini pekiştirmek ve Balkanlar'da bölgesel liderlik rolünü üstlenmek istemiştir (Armaoğlu, 2018). Yugoslavya'nın Sovyet etkisinden uzaklaşarak kendi sosyalizm anlayışını benimsemesi, küresel sosyalist hareket içinde farklı bir çizgi oluşturmaya olanak tanımıştır (Wilson, 1978). Stalin açısından Tito'nun bağımsız ve Sovyet kontrolünden uzaklaşan politikaları, Doğu Avrupa'da Sovyet otoritesine yönelik doğrudan bir tehdit olarak algılanmıştır (Wilson, 1978; Gibianskii, 1996). Yugoslavya'nın benimsediği bu bağımsız çizgi, Tito'nun öncülüğünde Bağlantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkmasına zemin hazırlayarak, iki kutuplu dünya düzenine karşı alternatif bir politik eksen oluşturmuştur (Armaoğlu, 2018). Bu gelişmeler, Sovyet hegemonyasının zayıflayabileceğini göstermiş ve Doğu Avrupa'daki diğer devletlere bağımsızlık talepleri açısından örnek teşkil etmiştir. Ancak Stalin'in buna yanıtı, diğer bölge ülkeleri üzerinde daha katı kontrol politikaları uygulamak ve olası bağımsızlık girişimlerini engellemek amacıyla baskıcı önlemler almak olmuştur (Jones, 1977).

Enver Hoca liderliğindeki Arnavutluk, Yugoslavya'ya benzer şekilde Sovyetler Birliği'nin Doğu Bloku üzerindeki merkeziyetçi kontrol politikalarına karşı durmuştur. Ancak, Arnavutluk'un direnci, Yugoslavya'dan farklı bir ideolojik bağlamda şekillenmiştir. Tito'nun sosyalizmini "revizyonist" olarak nitelendiren Hoca, başlangıçta Sovyetler Birliği ile uyumlu bir çizgi izlese de özellikle 1956'daki Kruşçev döneminde Sovyetlerin Stalinizasyondan arındırma politikalarını reddetmiştir (Sretenovic & Puto, 2004). Arnavutluk, Kruşçev'in Stalin sonrası dönemdeki reformist yaklaşımlarını sosyalist ideolojiden bir sapma olarak görmüş ve 1961'de Sovyetler Birliği ile tüm bağlarını kopararak (1968 yılında resmen üyelikten çekilmiştir) Çin Halk Cumhuriyeti ile yakınlaşmıştır (Sander, 2013). Arnavutluk'un bu ayrışması, Doğu Bloku içerisinde ideolojik bir saflaşmaya işaret etmekte ve SSCB'nin hegemonya projesine yönelik bir başka meydan okuma olarak değerlendirilebilir. Arnavutluk'un Sovyet etkisinden kopuşu, Doğu Bloku içerisinde farklı ulusal sosyalist modellerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan önemli bir olay olarak görülebilir.

Doğu Bloku içinde Yugoslavya ve Arnavutluk'un Sovyetler Birliği ile yollarını ayırması, Moskova yönetimini Romanya ile de benzer bir ayrılık yaşama endişesine sevk etmiştir. Her ne kadar iki ülke arasındaki ilişkiler başlangıçta olumlu bir seyir izlese de 1960'ların ortalarında toprak anlaşmazlıklarına dayalı olarak gerilimler baş göstermiştir. Bu süreçte COMECON'un devletler üstü bir otorite haline gelmesine yönelik itirazları ve bölgesel anlamda bağımsız ekonomi politikaları geliştirme arayışları gerilimleri tırmandırarak siyasi alana taşımıştır (Sander, 2013; Armaoğlu,

2018). Özellikle 1965 yılında iktidara gelen Nicolae Ceausescu, Sovyetler Birliği'nin hegemonyasından bağımsız bir politika izleme çabalarını yoğunlaştırmıştır. Bu bağlamda, 1968'de Çekoslovakya'ya yapılan Sovyet müdahalesine karşı açık bir muhalefet sergilemiştir. Ancak, Romanya'nın bağımsız bir dış politika arayışının, Sovyetler Birliği'ne karşı doğrudan bir meydan okuma olarak değerlendirilmesi güçtür. Ceausescu'nun politikaları, daha çok ulusal çıkarları koruma amacıyla şekillenmiş olup, Doğu Bloku'nun temel yapısını doğrudan sarsacak bir niteliğe sahip olmamıştır. Doğu Bloku'ndaki diğer uydu devletler ile Sovyetler Birliği arasında güvenlik temelli ikili ilişkiler kurulurken Romanya bu tür bir ilişki kurmaktan kaçınarak ittifak içerisindeki rolünü sınırlı tutmaya çalışmıştır. Ayrıca, ortak askeri tatbikatlara katılmama yönündeki tutumu, Romanya'nın ittifak içinde farklılaşan bir politika izleme arzusunu açıkça ortaya koymaktadır (Kramer, 2009). Ceausescu, Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi önünde Doğu ve Batı bloğunun askeri ittifaklarını bir engel olarak görmekteydi. Ona göre bu ittifaklar yalnızca bölgesel iş birliğini sınırlamakla kalmıyor, aynı zamanda Avrupa'da bağımsız ve barışçıl bir dış politika geliştirilmesini de engelliyordu (Armaoğlu, 2018).

1953 yılında Stalin'in ölümünün ardından iktidara gelen Georgii Malenkov ve özellikle Nikita Kruşçev'in Stalinist politik çizgiden uzaklaşarak yeni bir rota çizme çabaları, Doğu Bloku içerisinde uydu devletler ile Sovyetler Birliği arasında bir dizi krizin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni strateji ile Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa üzerindeki hegemonyasının kamufle edilerek sürdürülmesi amaçlanıyordu (Jones, 1977). Kruşçev'in Şubat 1956'da Sovyet Komünist Partisi'nin 20. Kongresi'nde yaptığı gizli konuşma, Stalin'in imajına yönelik ağır eleştiriler içermekteydi ve bu konuşma ile birlikte de-Stalinizasyon süreci resmen başlamıştır. Bu süreç, Doğu Bloku genelinde bağımsızlık ve reform taleplerini artırırken aynı zamanda komünist rejimler arasında derin çekişmelere yol açmıştır (Britannica, 1956). Stalin döneminde uydu devletler üzerinde dolaylı baskı aracı olarak kullanılan Sovyet askeri gücü, Stalin sonrası dönemde daha doğrudan müdahaleler için kullanılmaya başlanmıştır (Fry & Rice, 1983). Bu dönüşümün en çarpıcı örneklerinden biri, 1956 yılında Macaristan'da muhaliflerin rejime karşı ayaklanması sırasında yaşanmıştır. Macaristan hükümeti, komünist sisteme eleştiriler getirerek siyasi ve ekonomik reformlar yapma girişiminde bulunmuş; ancak bu çabalar, Sovyetler Birliği tarafından blok içindeki hegemonyaya bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. SSCB, bu ayaklanmayı Doğu Bloku'nun istikrarını tehdit eden bir durum olarak görmüş ve Romanya üzerinden gerçekleştirdiği askeri müdahale ile Macaristan'daki muhalefeti bastırmayı amaçlamıştır (Jackson, 2009). Kruşçev, Macar Ayaklanmasına yönelik yapılan askeri müdahaleyi şu sözlerle bir nevi meşrulaştırmaya çalışmıştır: "Eğer olayları kendi akışına bırakırsak Batı bizim ya aptal ya da zayıf olduğumuzu

söyleyecektir ki bu da aynı anlama gelir. Ne komünistler ve enternasyonalistler olarak ne de Sovyet devleti olarak buna izin vermemiz mümkün değildir. Sovyetler Birliği'nin sınırlarında kapitalistlerin bulunmasına müsaade edemeyiz" (Dunbabin, 2013). Kruşçev liderliğindeki Sovyetler Birliği'nin, bu müdahaleyi Varşova Paktı'nı bir kolektif savunma aracı olarak değil, tamamen kendi ulusal çıkarlarını korumak için kullandığı söylenebilir.

1968 yılında Çekoslovakya'da gerçekleşen Prag Baharı, Doğu Bloku içinde Sovyetler Birliği'nin ideolojik ve siyasi kontrolüne meydan okuyan en önemli reform girişimlerinden biriydi. Alexander Dubcek öncülüğünde Çekoslovakya Komünist Partisi, sosyalist sistem içinde demokratikleşme ve liberalizasyon reformları başlatma çabasındaydı (Brzezinski, 1994). Ancak bu reformlar, SSCB tarafından sosyalizmin ideolojik birliği ve Doğu Bloku'nun siyasi bütünlüğü için bir tehdit olarak algılanmıştır. Sovyetler Birliği, Prag Baharı'nı yalnızca kendi hegemonyasına değil, aynı zamanda diğer uydu devletlerdeki potansiyel reform girişimlerine cesaret verebilecek bir model olarak görmüştür. Sovyet lider Leonid Brejnev, bu durumu "sosyalizmden sapma" olarak değerlendirerek sosyalist ülkelerin iç işlerinde Sovyet müdahalesini meşrulaştıran Brejnev Doktrini çerçevesinde, bu tür sapmaları engellemek için müdahalede bulunmanın gerekli olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Sovyetler, Varşova Paktı'nı kolektif bir araç olarak kullanarak Prag Baharı'na karşı kapsamlı bir askeri operasyon gerçekleştirilmiştir. Doğu Almanya, Polonya, Macaristan ve Bulgaristan gibi müttefik ülkeler de müdahaleye aktif katılım sağlamış, böylece müdahale kolektif bir görünüm kazanmıştır (Kramer, 2009). Prag Baharı'nın bastırılması, Doğu Bloku içinde iki önemli sonucu beraberinde getirmiştir. Birincisi, sosyalist sistem içerisinde reform girişimlerinin bastırılmasının diğer uydu devletlere açık bir mesaj vermiş olmasıdır. Bu müdahale, Varşova Paktı'nın Sovyetler tarafından yalnızca dış tehditlere karşı değil, aynı zamanda Doğu Bloku içinde ideolojik birliği sağlamak için de kullanılabileceğini göstermiştir. İkinci olarak, Brejnev Doktrini'nin uygulamaya geçirilmesi, Sovyetler Birliği'nin uluslararası alandaki prestijine zarar vermiştir. Prag Baharı'nın şiddetle bastırılması, özellikle Batı dünyasında Sovyetler Birliği'nin otoriter imajını pekiştirmiş ve Soğuk Savaş'ın ideolojik cepheleşmesini daha da derinleştirmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku içerisinde Sovyet liderlerin uydu devletlerin iç ve dış politikalarının kontrolüne yönelik stratejik yaklaşımlarına bakıldığında Stalin'in aksine, Kruşçev ve Brejnev'in, Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin politikalarını değerlendirmede daha pragmatik bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. Stalin, bu rejimlerin ideolojik açıdan Sovyet modeline tam uyum sağlamasına odaklanmaktaydı. Kruşçev ve Brejnev ise sosyalist rejimlerin politikalarının halk

desteği sağlayıp sağlayamayacağını ve böylece Sovyetler Birliği'ne olan bağımlılığı azaltıp azaltamayacağını daha çok dikkate almıştır (Jones, 1977). Başka bir ifadeyle, Stalin'in halefleri, uydu devletlerin bağımsızlık arayışından uzak kalmalarını ve Sovyet çıkarlarına tehdit oluşturmayacak bir şekilde istikrar kazanmalarını hedeflemiştir. Ancak, bu pragmatik yaklaşımın sınırları, Sovyet hegemonyasını tehdit eden reformist hareketler karşısında belirginleşmiş; Sovyet çıkarlarına aykırı bağımsızlık taleplerinin yükseldiği durumlarda bu liderler, doğrudan askeri müdahaleye başvurmaktan çekinmemiştir.

Doğu ve Batı Bloğunun Karşılaştırılması

Doğu ve Batı blokları, siyasi, askeri ve ekonomik açıdan birbirine karşıt temellere dayanan bir rekabet içerisinde konumlanmışlardır. Soğuk Savaş boyunca, iki süper güç etrafında şekillenen ittifaklarda yer alan ülkeler, başlangıçta stratejik ulusal önceliklerini ittifak çıkarları doğrultusunda ikinci plana iterken, zamanla kendi stratejik çıkarlarını ön plana almıştır. Bu durum, her iki ittifak içerisinde farklı düzeylerde çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Ancak, bu çatışmaların yönetilme biçimi, çözüm süreçleri ve sonuçları, Doğu ve Batı bloklarında belirgin bir şekilde farklılık göstermiştir.

NATO ve Varşova Paktı, ittifak üyelerine yönelik herhangi bir dış saldırıya karşı organize bir savunma mekanizması sağlamak amacıyla kurulmuştur. Her iki askeri ittifak içinde üyeler arasında zaman zaman krizler yaşanmış, ancak bu krizlere verilen tepkilerde kurumsal işleyiş biçimi farklı olmuştur. Özellikle, Varşova Paktı'nın kuruluş amacı ile fiili faaliyetleri arasında belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Sovyetler Birliği'nin, ittifakı dış tehditlerden ziyade iç düzeni sağlama ve üye ülkeler üzerinde kontrolünü sürdürme aracı olarak kullandığı gözlemlenmektedir (Borhi, 2001). NATO cephesinde ise ittifak içi anlaşmazlıklar, daha çok dolaylı müdahaleler, diplomatik girişimler ve kolektif karar alma süreçleriyle yönetilmiştir. Her ne kadar ABD'nin baskın rolü bazı durumlarda diğer üyeler tarafından sorgulanmış olsa da ittifak içi çatışmalar genellikle askeri bir tırmanmaya dönüşmeden çözüme kavuşturulmuştur. Bu yönüyle Batı Bloku, yapısal uyumunu görece daha sürdürülebilir kılabilmektedir. Ancak Doğu Bloku içerisinde Sovyetler Birliği, ittifak içinde hegemonyasını tehdit eden krizlerde doğrudan askeri müdahaleye başvurarak uydu devletler üzerinde baskıcı bir yönetim anlayışı benimsemiştir (Kramer, 2009). SSCB lideri Brejnev'in, ittifak içi krizlerde askeri müdahaleyi meşrulaştıran bir dış politika tercihinin ilke haline getirmesi, Sovyet hegemonyasının güçlendirilmesine yönelik belirgin bir strateji olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, Sovyetlerin hem ideolojik hem de stratejik çıkarlarını koruma güdüsüyle şekillenmiştir.

SSCB'nin, Doğu Bloku'nda doktrinel bir birlik sağlama amacı, aslında blok içerisindeki görüş ayrılıklarını perdeleyen bir araç olarak değerlendirilmelidir (Fry & Rice, 1983). Sovyetler'in bu tür müdahaleleri, onu adeta bir "blok içi polis" konumuna sokmuş ve bu durum, özellikle uydu devletler nezdinde meşruiyet sorunlarına yol açmıştır (Kramer, 2009). Ayrıca, müdahalelerin kolektif bir karara değil, doğrudan Sovyet stratejik çıkarlarına dayanması, uydu devletlerin bağımsızlık arayışlarını daha da teşvik etmiştir. Bu bağlamda, Varşova Paktı gibi yapılar her ne kadar kolektif güvenlik ve dayanışma ilkeleri üzerine kurulduysa da pratikte Sovyet egemenliğinin bir aracı haline gelmiş; bu da blok içi uyumun zayıflamasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD, ekonomik ve askeri açıdan önemli bir avantaj elde ederek uluslararası sistemde baskın bir konum kazanmıştır. Robert Gilpin'e göre hegemonik bir düzenin inşasında yalnızca maddi güç değil, aynı zamanda "prestij" de belirleyici bir unsurdur. Gilpin, prestij kavramını uluslararası ilişkilerde, iç politikadaki otoritenin işlevsel bir karşılığı olarak değerlendirmektedir (Gilpin, 1981). Bu çerçevede, Soğuk Savaş boyunca ABD'nin ittifak sistemlerindeki liderliği sadece maddi güçle değil, prestij temelli asimetrik bir yapı aracılığıyla da şekillenmiştir. Bu üstün konum, ABD'ye ittifaklar içinde gündemi belirleme ve kuralları koyma yetkisi sağlarken, aynı kurallara kendisini bağlamadan özerk bir liderlik rolü üstlenmesine olanak tanımıştır. ABD, müttefiklerinden yalnızca askeri ve siyasi destek beklemekle kalmamış; aynı zamanda liberal demokratik değerlerin ve piyasa ekonomisinin benimsenmesini de sadakatin ölçütü olarak görmüştür (Mastanduno, 2014). Bu doğrultuda, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin ittifak ilişkileri, eşit ortaklık temelinden ziyade açıkça hegemonik ve asimetrik bir yapı sergilemiştir.

Batı Bloku içerisinde ittifakın sürekliliğini sağlamak amacıyla iş birliği ve uyum ilkelerine öncelik verilmiştir. Ancak bu iş birliği, çoğu zaman ABD'nin hegemonik kapasitesini diplomatik ve siyasi baskı yoluyla kullanarak, müttefik ülkelerin iç ve dış politikalarını yönlendirmesi şeklinde tezahür etmiştir. Buna karşılık, Doğu Bloku'nda Sovyetler Birliği, ideolojik birlikteliği sürdürmek amacıyla otoriter ve merkeziyetçi yöntemlere başvurmuştur. Bu farklılaşma, Batı'nın liberal-demokratik değerlere dayanan esnek yapısıyla, Doğu'nun baskıcı ve tek parti temelli komünist sistemleri arasındaki temel ideolojik ayırmadan kaynaklanmaktadır. Geir Lundestad, Batı Avrupa'daki Amerikan varlığını "davet yoluyla imparatorluk" (empire by invitation) olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, ABD'nin Batı Avrupa üzerindeki etkisinin zorlamaya değil, ilgili ülkelerin gönüllü rızalarına dayandığını öne sürmektedir (Lundestad, 2003). Buna karşın, Sovyetler Birliği'nin liderliğinde şekillenen Doğu Bloku, ideolojik bağlılığı zorunlu kılan ve hegemonik kontrolü baskıyla sürdüren bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, Sovyet hegemonyası "zorlama yoluyla imparatorluk" (empire by coercion) olarak nitelendirilmektedir (Borhi, 2001; Borhi, 2004).

Bu karşıtlık, Batı ittifaklarının stratejik zorunlulukların dengelenmesi yoluyla, pragmatik ve rızaya dayalı bir iş birliği anlayışıyla yapıldığını; Doğu Bloku'nda ise kontrol ve baskının ön planda olduğunu göstermektedir (Jackson, 2009). Her iki blokta da hegemon güçler, uluslararası güç dengelerini kendi lehlerine çevirmek ve nüfuzlarını artırmak amacıyla sahip oldukları ideolojik çerçeveyi stratejik bir araç olarak kullanmışlardır (Mearsheimer, 2001). Varşova Paktı'nın Sovyetler Birliği tarafından bir emperyal kontrol mekanizması olarak kullanılması, üye ülkelerde hem rejime duyulan güvenin azalmasına hem de bağımsızlık taleplerinin güçlenmesine neden olmuştur. Moskova'nın ittifak üzerindeki baskıcı liderlik tarzı, Doğu Bloku'nun içten çöküşüne zemin hazırlayan temel faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Tarihsel örneklerde de görüldüğü üzere, devletlerin çöküş süreçlerinde iç siyasal aktörler arasındaki gerilimler belirleyici rol oynamaktadır ve bu durum Doğu Bloku örneğinde açık biçimde gözlemlenmiştir.

Sonuç

Blok içi çatışmaların analizinden elde edilen bulgular, bu dönemdeki uluslararası ilişkilerdeki karmaşıklığı ve çeşitliliği ortaya koymaktadır. Batı Bloku içinde Fransa'nın NATO'nun askeri komuta kademesinden çekilmesi, Almanya'nın yeniden silahlanması ve ittifaka entegre edilmesi üzerine tartışmalar, Süveyş Krizi ve nükleer silahlanma konusunda yaşanan anlaşmazlıklar gibi meseleler ABD'nin liderliği altındaki ittifakta farklı ulusal çıkarlar ve politik tercihlerin varlığını kanıtlamaktadır. Doğu Bloku'nda ise SSCB'nin hegemonyasına karşı direniş hareketleri, bu ülkelerdeki yerel yönetimlerin kendi yollarını arama isteğini yansıtmaktadır. Prag Baharı ve Macaristan Ayaklanması gibi olaylar, Doğu Bloku'nun monolitik bir yapıdan ziyade, çeşitli ulusal ve ideolojik eğilimler barındıran bir yapı olduğunu göstermektedir.

Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş boyunca Doğu Avrupa'yı hem stratejik hem de ideolojik varoluşunun temel dayanağı olarak konumlandırmıştır. Stalin döneminden itibaren şekillenen bu yaklaşım, Avrupa'yı yalnızca coğrafi bir tampon bölge olarak değil, aynı zamanda sosyalist ideolojinin dış dünyadaki en görünür iz düşümü olarak değerlendirmiştir. Ancak bu stratejik yönelim, uzun vadede Sovyet sisteminin iç tutarlılığını zedeleyen yapısal bir bağımlılık ilişkisine evrilmiştir. Doğu Bloku'yla kurulan bu ilişki, Sovyetler açısından alternatifsiz bir varoluş zemini yaratırken, ideolojik önceliklerin stratejik esnekliğe ağır bastığı bir dış politika yapısına yol açmıştır. Sovyet dış politikasının temel açmazı, ideolojinin stratejiyi koşullandırması sonucu, hegemonik kapasitesini sürdürülebilir biçimde kullanamaması olmuştur. Bu durum, Soğuk Savaş'ın değişken dinamikleri karşısında stratejik uyum yeteneğinin zayıflamasına ve Sovyetler Birliği'nin kendi içinde çözülmesine neden olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin Avrupa merkezli stratejik vizyonu, ideolojik önceliklerin stratejik akıl yürütmeye sistematik biçimde üstün gelmesi nedeniyle yapısal bir zaaf göstermiştir. Doğu Avrupa'ya atfedilen yüksek ideolojik değer, Sovyet dış politikasını esneklikten uzak, dogmatik bir hatta sabitlemiş; bu durum Soğuk Savaş'ın değişken koşulları karşısında stratejik uyum kapasitesini aşındırmıştır. Neticede, Avrupa'ya atfedilen bu yüksek stratejik değer, Sovyet liderliğini ideolojik dogmatizmin içine hapsedmiş; bu da sistemin çöküşünü hızlandıran belirleyici bir faktör haline gelmiştir.

Soğuk Savaş döneminde, özellikle 1960'lara kadar izlenen Amerikan stratejisi, Sovyetler Birliği karşısında nükleer üstünlüğe, kapitalist dünya içerisindeki tam hegemonik kontrole ve küresel ölçekte siyasi ve ekonomik sistemleri şekillendirme kapasitesine dayanmıştır. 1960'lardan itibaren Amerikan hegemonyasına yönelik itirazlar yükselmiş olsa da ABD bu itirazları baskı, zorlama ve dış müdahalelerle desteklenen rejim değişiklikleri gibi yöntemlerle kontrol altına almayı başarmıştır. Bu süreçte Amerikan stratejisinin başarıyla sürdürülebilmesi için Sovyetler Birliği'nin, özellikle Batı dünyasında sürekli bir "tehdit" ve "öteki" olarak inşa edilmesi önem taşımıştır. Bu durum ABD'nin kendi hegemonyasının konsolidasyonu açısından işlevsel olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde tek kutupluluk ve çok kutupluluk tartışmaları çerçevesinde, ABD'nin hegemonik konumunu sürdürebilmek adına yeni bir "öteki" yaratma arayışına girdiği, literatürde sıkça tartışılan bir olgudur. Bu durum, ABD'nin kapitalist dünyadaki müttefiklerini kendi etkisi altında tutmak amacıyla tehdit algısı üzerinden bir "korku düzeni" inşa etme çabasıyla, Soğuk Savaş mantığının farklı biçimlerde devam ettiğini göstermektedir. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası da varlığını sürdürmesi ve Avrupa'da bu yapının yerine geçebilecek alternatif bir güvenlik yapılanmasının gelişmemesi, Amerikan hegemonyasının sürdüğüne ve Avrupa savunma politikalarının hala ABD'ye bağımlı olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, Soğuk Savaş boyunca blok içi çatışmaları yöneten stratejilerin, günümüzde tehdit algısı üzerinden şekillenen yeni küresel güvenlik mimarileriyle nasıl devam ettirildiği, ABD'nin "öteki" yaratma kültüründeki süreklilik bağlamında ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınabilir.

Cold War-Period Intra-Bloc Conflicts: The Eastern and Western Blocs

Ahmet Karafil
Yıldırım Turan*

Introduction

This study focuses on the dynamics of intra-bloc conflicts within the Eastern and Western Blocs during the Cold War. It analyzes how the hegemonic powers in each bloc approached these conflicts, the strategies they employed to manage them, and the effects these conflicts had on alliance cohesion. The primary aim of the research is to assess the impact of intra-bloc conflicts on both the Eastern and Western Blocs, to examine how the strategic administrative approaches of the hegemonic powers influenced these alliances' internal functioning, and to offer a holistic comparison of the differences between the two blocs in this context.

This study is a literature review based on secondary sources that uses academic literature and expert analyses to evaluate historical events and processes. The paper first establishes a conceptual framework by analyzing how intra-bloc conflicts were positioned within various theoretical approaches. The second section of the paper explores the processes that formed the Eastern and Western Blocs and shaped the Cold War by discussing their political, military, ideological, and economic foundations. The third section examines the dynamics of the intra-bloc conflicts in the Western Bloc, focusing on the implications these conflicts had for the alliance and the United States of America's (USA) hegemonic role. The fourth section shifts to focus on

*Corresponding Author

@ PhD Student, Sakarya University, ahmetkarafil@gmail.com
Assoc. Prof. Dr., Sakarya University, yildirimturan@sakarya.edu.tr

iD <https://orcid.org/0000-0001-8773-6616>
<https://orcid.org/0000-0001-7440-9237>

DOI: 10.12658/M0776
insan & toplum, 2025.
insanvetoplum.org

Received: 14.01.2025
Revised: 03.03.2025
Accepted: 26.05.2025
Online First: 04.07.2025

the Eastern Bloc, analyzing the Soviet Union's leadership strategies, approach to centralized control, and efforts to maintain bloc unity through military intervention. The final section provides a comparative analysis of the Eastern and Western Blocs in terms of conflict dynamics, highlighting the differences in crisis management strategies the respective hegemonic powers adopted.

Intra-Bloc Conflicts in the Context of International Relations Theories

Understanding the intra-alliance conflicts during the Cold War requires a multilayered and comparative theoretical framework. These conflicts are too complex to be explained through a single theoretical lens and must be examined from multiple perspectives. A comparative approach reveals the intra-bloc conflicts to have not been solely rooted in security concerns or threat perceptions but to have also been shaped by differences in national interests, leadership struggles, institutional dynamics, and normative expectations. In line with the main research question, this section constructs a theoretical perspective on intra-bloc conflicts by drawing on international relations theories to provide the analytical foundation for interpreting the dynamics of the Cold War-era alliances.

The Cold War Period and the Formation of Alliances

The Cold War was characterized by a systematic division between two superpowers and was shaped by the emergence of the Eastern and Western Blocs along divergent political, economic, and ideological lines. These two blocs polarized the international system and defined the principal axes of global politics. Following the structural upheavals caused by World War II, many states aligned themselves with either the USA-led Western Bloc or the Soviet-led Eastern Bloc according to their strategic interests. While rivalry between the blocs had intensified due to the perception of mutual threats, intra-bloc divergences regarding national interests triggered internal tensions. These rivalries challenged the internal cohesion of both blocs and tested their ability to maintain unity.

The Dynamics of the Western Bloc Conflicts

Within the Western alliance, the USA generally avoided directly intervening militarily with its allies. It instead preferred indirect means such as embargoes, aid reductions, and diplomatic pressure. For example, the USA blocked West Germany's nuclear ambitions, sought to limit the nuclear capabilities of allies such as the United Kingdom and France, and aimed to preserve centralized control over the sharing of nuclear secrets. Specific incidents such as the 1964 Johnson Letter to Türkiye during the

Cyprus Crisis, the arms embargo following Türkiye's 1974 Cyprus Peace Operation, France's opposition to the creation of a European Army independent of NATO, and the prioritization of USA interests during the Suez Crisis reflect a broader strategy of influence through diplomatic and political tools. While this approach generated tensions, it also prevented major ruptures and contributed to NATO's overall continuity. Nevertheless, partial ruptures did occur, with such notable examples as France's withdrawal from NATO's military command in 1966 due to Gaullist opposition and Greece's temporary departure from NATO's military wing in 1974.

The Dynamics of Eastern Bloc Conflicts

From the early years of the Cold War, Eastern Bloc states pursued autonomy in the face of Soviet hegemony, which led to secessions, popular uprisings, crises, and disputes. The 1948 expulsion of Yugoslavia from the Cominform under Tito's leadership marked the first significant ideological rift. Albania's departure from the bloc in 1961 due to disagreements between Enver Hoxha and Khrushchev further underscored the bloc's internal heterogeneity. The Soviet Union also employed military intervention to suppress unrest within the bloc, as seen in the Hungarian Uprising of 1956 and the Prague Spring of 1968. Tense relations with Romania during the 1960s and the Union of the Soviet Socialist Republic's (USSR) failure to meet the expectations of satellite states regarding their political, economic, and military domains deepened internal instability. Strained by internal conflicts as well as external pressures, the Eastern Bloc ultimately evolved into an unsustainable system.

Comparison of the Eastern and Western Blocs

The USA-led Western Bloc generally reliance on diplomatic pressure, ultimatums, and economic sanctions rather than direct military intervention for managing crises was closely tied to the bloc's effort to preserve its political legitimacy. In contrast, the Soviet Union maintained its hegemony through centralized authority, frequent military interventions, ideological enforcement, and pervasive surveillance of its satellite states. This comparative analysis reveals the approaches the hegemonic powers took to have shaped not only the blocs' internal cohesion but also their decision-making processes and ability to manage crises. Intra-bloc conflicts and hegemonic interventions thus had far-reaching implications for alliance sustainability and long-term stability.

Conclusion

The differing approaches the Eastern and Western Blocs adopted toward intra-alliance conflicts reflect deep-rooted structural distinctions. While the Soviet Union often relied on hard power and direct military action to resolve crises, the United States leveraged its global influence through diplomacy, sanctions, and political maneuverings. These divergent strategies made the ideological and strategic cleavages between the two superpowers more pronounced and had lasting effects on alliance cohesion, bloc sustainability, and their respective capability to manage internal crises.

Kaynakça

- Armaoğlu, F. (2018). *20. yüzyıl siyasi tarihi: 1914-1995*. Kronik Kitap.
- Balcı, A. (2017). *Türk dış politikası: İlkeler, aktörler ve uygulamalar*. Alfa.
- Borhi, L. (2001). Empire by coercion: The Soviet Union and Hungary in the 1950s. *Cold War History*, 1(2), 47-72. <https://doi.org/10.1080/713999917>.
- Borhi, L. (2004). *Hungary in the Cold War 1945-1956: Between the United States and the Soviet Union*. Central European University Press.
- Britannica. (1956). Khrushchev's secret speech. (1956, February 25) <https://www.britannica.com/event/Khrushchevs-secret-speech>.
- Brzezinski, Z. (1994). *Büyük çöküş*. G. Keskil & G. Pakkan (Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cox, M. (1989). The cold war and Stalinism in the age of capitalist decline. *Critique: Journal of Socialist Theory*, 17(1), 17-82. <https://doi.org/10.1080/03017608908413324>.
- Cox, M. (1990). From the Truman Doctrine to the second superpower detente: The rise and fall of the Cold War. *Journal of Peace Research*, 27(1), 25-41. <https://doi.org/10.1177/0022343390027001003>.
- Deutsch, K. et al. (1957). *Political community and the North Atlantic area*. Princeton University Press.
- Dinan, D. (2000). *Avrupa Birliği tarihi*. H. Akay (Çev.). Kitap Yayınevi.
- Doğan, N. (2005). NATO'nun örgütsel değişimi, 1949-1999: Kuzey-Atlantik ittifakından Avrupa-Atlantik güvenlik örgütüne. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(3), 69-108. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001431.
- Dougherty, J. E. (1979). The Atlantic community - the psychological milieu. W. F. Hahn & R. L. Pfaltzgraff (Ed.). In *Atlantic Community in crisis / A redefinition of the transatlantic relationship* (ss. 30-51). Pergamon Press.
- Dunbabin, J. P. D. (2013). *The Cold War: The great powers and their allies*. Routledge Taylor & Francis Group.

- Ellison, J. (2007). *The United States, Britain and the transatlantic crisis: Rising to the Gaullist challenge, 1963-68*. Palgrave Macmillan.
- Foreign Relations of the United States, 1952-1954*, Vol. V, Western European Security, United States Government Printing Office, 1983.
- Foreign Relations of the United States, 1961-1963*, Vol. XIII, Western Europe and Canada, United States Government Printing Office, 2018.
- Freedman, L. (1982). The Atlantic crisis. *International Affairs*, 58(3), 395-412.
- Fry, M. G. & Rice, C. (1983). The Hungarian crisis of 1956: The Soviet decision. *Studies in Comparative Communism*, 16(1-2), 85-98.
- Gaddis, J. L. (1997). *We now know: Rethinking Cold War history*. Oxford University Press.
- Giauaque, J. G. (2002). *Grand designs and visions of unity - The Atlantic power and the reorganization of Western Europe, 1955-1963*. The University of Carolina Press.
- Gibianskii, L. I. (1996). The Soviet-Yugoslav conflict and the Soviet bloc. F. Gori & S. Pons (Ed.). In *The Soviet Union and Europe in the Cold War, 1943-53*, (ss. 222-245). St. Martin's Press.
- Gilbert, M. (2009). From war to Cold War. K. Larres (Ed.). In *A Companion to Europe since 1945* (ss. 7-24). Wiley-Blackwell.
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Hahn, W. F. (1979). The U.S.-European strategic linkage. W. F. Hahn & R. L. Pfaltzgraff Jr. (Ed.). In *The Western security community: Common problems and conflicting national interests* (ss. 73-90). Pergamon Press.
- Hanhimaki, J. M., Schoenborn, B. & Zanchetta, B. (2012). *Transatlantic relations since 1945: An introduction*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Hitchcock, W. I. (2008). The ghost of crises past: The troubled alliance in historical perspective. J. Anderson, G. J. Ikenberry & T. Risse (Ed.). In *The End of the West?: Crisis and Change in the Atlantic Order*, (ss. 53-81). Cornell University Press.
- Ikenberry, G. J. (2014). *Power, order, and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Jackson, I. (2009). The cold war: The western European perspective. K. Larres (Ed.). In *A companion to europe since 1945* (ss. 47-66). Wiley-Blackwell.
- Jervis, R. (1978). Cooperation under the security dilemma. *World Politics*, 30(2), 167-214.
- Jones, C. D. (1977). Soviet hegemony in Eastern Europe: The dynamics of political autonomy and military intervention. *World Politics*, 29(2), 216-241. <https://doi.org/10.2307/2010091>.
- Kardaş, T. (2007). Güvenlik: Kimin güvenliği ve nasıl?. Z. Dağı (Ed.). İçinde *Uluslararası politikayı anlamak, "ulus-devlet"ten küreselleşmeye*, (125-152). Alfa Yayınları.
- Kireyev, S. (2004). *George Liska's Realist Alliance Theory and the Transformation of NATO*. [M.A. Thesis, University of Central Florida].
- Kissenger, H. (2000). *Diplomasi*. İ. H. Kurt (Çev.). Türkiye İř Bankası Kùltür Yayınları.

- Kramer, M. (2009). NATO, the Warsaw Pact, and the nature of international alliances: Theoretical expectations and the empirical record. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, (3), 115-123.
- Krebs, R. R. (1999). NATO and the Greco-Turkish conflict. *International Organization*, 53(2), 343-377.
- LaFeber, W. (1967). *America, Russia, and the Cold War: 1945-1966*. John Wiley & Sons.
- Leffler, M. P. (1992). *A preponderance of power: National security, the Truman administration, and the Cold War*. Stanford University Press.
- Loth, W. (2010). The Cold War and the social and economic history of the twentieth century. M. P. Leffler & O. A. Westad (Eds.). In *The Cambridge history of the Cold War: Volume II, Crises and détente* (pp. 503-523). Cambridge University Press.
- Lundestad, G. (2003). *The United States and Western Europe since 1945: From "empire" by invitation to transatlantic drift*. Oxford University Press.
- Mastanduno, M. (2014). Order and change in world politics: The financial crisis and the breakdown of the US-China grand bargain. G. J. Ikenberry (Ed.). In *Power, order, and change in world politics* (ss. 162-191). Cambridge University Press.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton.
- Narinskii, M. M. (1996). The Soviet Union and the Berlin Crisis, 1948-9. F. Gori & S. Pons (Ed.). In *The Soviet Union and Europe in the Cold War, 1943-53* (ss. 57-75). St. Martin's Press.
- National Archives. (1947). *Truman Doctrine*. U.S. National Archives and Records Administration. https://www.archives.gov/milestone-documents/truman-doctrine?_ga=2.111197900.911212170.1742728530-646088398.1742728530.
- National Archives. (1948). *Marshall Plan*. U.S. National Archives and Records Administration. https://www.archives.gov/milestone-documents/marshall-plan?_ga=2.104257608.911212170.1742728530-646088398.1742728530.
- Office of the Historian. (1796). *Washington's farewell address*. <https://history.state.gov/milestones/1784-1800/washington-farewell>.
- Office of the Historian. (t.y.). *Open door note, 1899-1900*. U.S. Department of State. <https://history.state.gov/milestones/1899-1913/hay-and-china>.
- Oran, B. (2009). *Türk dış politikası: Kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar, cilt I: 1919-1980*. İletişim Yayınları.
- Pfaltzgraff, D. K. (1979). The Atlantic Community - A conceptual history. W. F. Hahn & R. L. Pfaltzgraff (Ed.). In *Atlantic Community in crisis / A redefinition of the transatlantic relationship* (ss. 3-29). Pergamon Press.
- Sakwa, R. (1999). *The rise and fall of the Soviet Union: 1917-1991*. Routledge.
- Sander, O. (2013). *Siyasi tarih: 1918-1994*. İmge Kitabevi.
- Saull, R. (2012). American foreign policy during the Cold War. M. Cox (Ed.). In *US foreign policy* (2nd ed., ss. 59-81). Oxford University Press.

- Snyder, G. H. (1990). Alliance theory: A neorealist first cut. *Journal of International Affairs*, 44(1), 103-123.
- Sretenovic, S. & Puto, A. (2004). Leader cults in the Western Balkans (1945-90): Josip Broz Tito and Enver Hoxha. B. Apor, J. C. Behrends, P. Jones & E. A. Rees (Ed.). In *The leader cult in communist dictatorships: Stalin and the Eastern Bloc*, (208-223). Palgrave Macmillan
- Truman, H. S. (1956). *Memoirs: Years of trial and hope*. Doubleday.
- Turan Y. & Karafil A. (2021). Avrupa Birliği'nin ABD ile transatlantik ilişkileri. F. Cicioğlu & H. M. Boyraz (Ed.). *İçinde Avrupa Birliği üzerine tartışmalar: Dış politika ve güvenlik* (ss. 13-30). Aktif Yayınevi.
- Uslu, N. (1994). Turkey's relations with the United States 1960-1975. [Doctoral Thesis, Durham University].
- Uslu, N. (1997). The cooperation amid problems: Turkish-American relations in the 1980's. *The Turkish Yearbook of International Relations*, (27), 13-30. https://doi.org/10.1501/Int-rel_0000000253.
- Vaisse, M. (2001). Intra-alliance conflict related to nuclear weapons politics: The French case (1957-63). G. Schmidt (Ed.). In *A history of NATO - The first fifty years*, (ss. 141-154). Palgrave Macmillan.
- Walker, W. O. (2018). *The rise and decline of the American century*. Cornell University Press.
- Walt, S. M. (1997). Why alliance endure or collapse. *Global Politics and Strategy*, 39(1), 156-179. <https://doi.org/10.1080/00396339708442901>.
- Waltz, K. N. (2010). *Theory of international politics*. Waveland Press.
- Wheeler, M. O. (2001). NATO nuclear strategy, 1949-90. G. Schmidt (Ed.). In *A history of NATO - The first fifty years*, (ss. 121-139). Palgrave Macmillan.
- Williams, W. A. (1972). *The tragedy of American diplomacy*. Dell Publishing Co.
- Wilson, D. (1978). Yugoslavia and Soviet policy. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 33(1), 77-87. <https://doi.org/10.2307/1173974>.
- Zubok, V. M. (2007). *A failed empire: The Soviet Union in the Cold War from Stalin to Gorbachev*. The University of North Carolina Press.
- "Special Message to the Congress on U.S. Policy in Southeast Asia", The American Presidency Project, August 05, 1964; <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-us-policy-southeast-asia>.